

РАДІО- І ТЕЛЕСЕГМЕНТ МАС-МЕДІЙНОГО ПОЛЯ ЯПОНІЇ

У статті реконструйовано процес створення в Японії національного радіо та телебачення, встановлено основні етапи розвитку згадуваних мас-медій, визначено ступень охоплення ними населення країни, особливу увагу приділено діяльності зарубіжної служби «Радіо Японія» напередодні та під час Другої світової війни.

Ключові слова: мас-медія, радіо, телебачення, канал, мережа, програма, трансляція, Японія.

Ера японського радіомовлення розпочалась 22 березня 1925 р., коли в ефір уперше вийшла столична Токійська радіостанція (сигнал транслювався з гори Атаго). Того дня слухачам була запропонована музика Бетховена та класичні японські музичні твори[Sidensticker 1990, 67]. Того ж року запрацювали радіостанції в Осаці та Нагойї. 20 серпня 1926 р. шляхом об'єднання трьох згадуваних радіостанцій була утворена (Nippon Hōsō Kyōkaï) «Японська мовна корпорація» (далі – NHK), яка за своєю структурою та організаційними засадами нагадувала британську BBC[Срібняк 2011, 321]. Корпорація фактично виконувала функції державного монополіста з радіомовлення, причому загальний провід нею здійснювало міністерство комунікацій Японії[<http://www.nhk.or.jp/str/aboutstr/evolution-of-tv-en/p04/index.html>].

У другій половині 1920-х рр. кількість радіостанцій та число користувачів радіо в Японії невпинно збільшувалась[Срібняк, Палієнко 2011, 100], і у 1931 р. NHK запустило другу радіомережу, а ще через чотири роки – ввело в дію радіотрансляцію на коротких FM-хвилях (відоме світові як «Radio Japan»), що відкрило можливість транслювати сигнал поза межі Японії. У цей час японське радіо передавало здебільшого програми, в яких йшлося про різні напрями в національному мистецтві, досить часто в ефірі транслювались цілі театральні вистави.

Проте загострення міжнародної ситуації та мілітаризація японської економіки у 30-х рр. ХХ ст. кардинально змінили не тільки змістовну частину, але й саму тональність японського радіо. У 1935 р. була створена зарубіжна радіослужба Японії (позивні – «Kaigai Hoso»), яка спочатку транслювала лише дві свої одногодинні програми японською і англійською мовами. У листопаді 1941 р. усі японські медіа були націоналізовані та підпорядковані спеціально створеному інформаційному комітету при японському імператорському уряді, а всі радіопрограми у цей час слугували інтересам Генерального штабу японської армії. Того ж року японська зарубіжна служба стала називатись «Радіо Токіо».

Починаючи з березня 1943 р. вона майже вдвічі збільшило тривалість своїх радіо-програм англійською мовою, намагаючись своєчасно інформувати солдат протилежних армій про події на фронтах. Тоді в ефір вийшла програма «Zero Hour» («Нуль годин»), яка транслювалась на Сполучені Штати. Від своїх слухачів – американських солдатів – дикторки цієї та інших англомовних програм отримали сукупну поетичну назву «Токій-

ські троянди», бо мали добре поставлені голоси, а самі цих радіопрограмах було дуже багато якісної музики (насамперед – джазу).

Однією з найзнаменитіших «Токійських троянд» була Іва Тогурі (Тогура), американка японського походження, яка приїхала до Японії напередодні війни (влітку 1941 р.) і після нападу японської авіації на Перл-Харбор вже не зуміла повернутися додоמו через проблеми з документами. Для того, щоб хоч якось існувати – І.Тогурі влаштувалась на роботу до англійської секції «Радіо Токіо». Працюючи у програмі «Нуль годин», Тогурі розкуто й співчутливо апелювала до американських військовослужбовців, і її голос без перебільшення став відомий ледь не кожному з них[<http://www.portalostranah.ru> («Вещая поверх границ», вып. № 9)].

Організуючи трансляцію цієї програми Генштаб японської армії розраховував вплинути на моральний дух американських вояків, нав'язавши їм пацифістські настрої; головною ж метою цих передач було опосередковане спонування солдатів армії США до дезертирства[Sidensticker 1990, 67]. Для цього японський уряд не шкодував жодних коштів – до 1944 р. зарубіжна радіослужба Японії збільшила свою присутність в ефірі до 33 годин на добу, подаючи інформацію новинно-пропагандистського змісту 24-ма мовами. Крім двох вже згадуваних це також були: арабська, бенгальська, бірманська, французька, німецька, гінді, італійська, малайська, фарсі, російська, тамільська, турецька, урду, три діалекти китайської мови та ін.[<http://www.portalostranah.ru> («Вещая поверх границ», вып. № 9)]. Проте практичні наслідки діяльності «Радіо Токіо» були цілком невітні для японської сторони – хоча переважна більшість солдатів й слухала ці передачі, проте жодних масових або навіть поодиноких випадків переходу на бік ворога чи дезертирства саме під впливом японського радіо зафіксовано не було.

Після закінчення війни та повоєнної п'ятилітньої трансформації було ухвалено новий закон про радіомовлення (№ 132 від 2 травня 1950 р., останні поправки були внесені Законом № 107 від 2 листопада 2005 р. – *авт.*), у відповідності до положень якого NHK набуло статусу громадської самоврядної організації з правами юридичної особи. Метою її діяльності стала підготовка програм та їх трансляція в інтересах суспільного добробуту всіх японців.

Корпорація була переведена з державного фінансування на «ліцензійну плату», коли кожен покупець нового радіоприймача мав сплачувати окремий податок за користування послугами NHK. У статті 9 згадуваного закону йшлося про те, що NHK здійснює підприємницьку діяльність для досягнення своїх власних цілей; а отримані прибутки використовуватимуться виключно для громадських потреб, наскільки це було би можливо.

У 1950 р. корпорація запустила свій перший телеканал – General TV, а ще через дев'ять років другий – Educational TV. У 1960 р. телевізійне мовлення стало кольоровим[<http://www.nhk.or.jp/str/aboutstr/evolution-of-tv-en/p08/index.html>], у 1980 р. NHK створила власний супутниковий канал NHK BS TV, а в 1995 р. – міжнародний канал про Японію NHK World V (зауважимо, що японське міжнародне телебачення та деякі радіопрограми доступні в мережі Інтернет, www.nhk.org – *авт.*). Ще через п'ять років у ефір вийшов цифровий супутниковий телеканал (впродовж 2003-2011 рр. корпорація здійснила перехід всієї своєї трансляції на цифровий сигнал) [<http://www.nhk.or.jp/digital/en/techhistory/index.html>].

Зараз до NHK входять два загальнонаціональні телеканали (NHK General TV та NHK Educational TV), три супутникові (NHK BS-1, NHK BS-2, NHK Hi-Vision) і три

радіомережі (NHK Radio 1, NHK Radio 2, NHK FM). Крім цього NHK веде мовлення на закордон [Krauss 1998, 679]. Це здійснюють два телевізійні (NHK World TV, NHK World Premium) та один радіоканал (NHK World Radio Japan). Як і раніше – надходження коштів на рахунки корпорації здійснюється шляхом сплати користувачами радіо- і телеприймачів «ліцензійної платні» [<http://pid.nhk.or.jp/jushinryo/multilingual/english/index.html>]. Спочатку жодних каральних механізмів щодо неплатників передбачено не було, відтак до 2006 р. їхня кількість зросла до 1 млн. осіб. Відтоді японська влада дозволила NHK притягати до адміністративної відповідальності найбільш затятих порушників [http://www.nhk.or.jp/pr/english/toptalk/kaichou_e/k_e0611.htm].

Програмний продукт корпорації є доволі різноманітним та складається з новинного контенту (місцевого, загальнонаціонального та міжнародного змісту). Служба новин NHK News 7 веде трансляцію японською та англійською мовами. Основна програма News Watch 9 мовить на всіх каналах мережі. Громадське мовлення також надає детальний аналіз поточних подій, транслює політичні дебати.

Питому частку ефіру займають освітні програми (так, зокрема, канал NHK Educational TV дивляться учні в усіх японських школах), а найпопулярнішим в ньому є шоу, в якому поєднуються навчання та розваги (Tensai Terebikun MAX).

На каналах NHK представлені й спортивні події (корпорація володіє правами на показ шести основних турнірів із сумо, бейсбольного чемпіонату, Олімпійських ігор та багатьох інших спортивних змагань), крім того NHK також інколи транслює матчі зарубіжних команд, особливо коли в їх складі виступають японці.

В ефірі звучить музика (щотижня NHK транслює годинну програму, в якій виступають аматорські колективи), разом з тим слухачам пропонуються численні музичні прайм-тайм шоу для всіх вікових категорій; а також кулінарні, комедійні та багато інших типів програм. Вечері японці надають перевагу перегляду серіалів, драм, розважальних шоу. Західні фільми також користуються популярністю, багато з яких представлені на спеціальних каналах англійською мовою. Представлене на японському телебаченні й документальне кіно – NHK стала всесвітньо відомою після демонстрації документальних серій «Legacy for the Future» та «The Silk Road», для дітей NHK транслює найстаріше японське шоу «Okaasan to Issho».

Корпорація інформує своїх телеглядачів та радіослухачів про погоду (детально в загальнонаціональному масштабі), а також забезпечує трансляцію ранніх попереджень про можливі стихійні лиха (землетруси, цунамі). NHK має спільну з Японською метеорологічною агенцією мережу сейсмометрів та спеціальних відеокамер, завдяки чому здатна попередити про землетрус за 2-3 хв. після появи перших його ознак.

Таким чином, практично все населення Японських островів має всі можливості отримувати якісний радіо- і телеконтент завдяки діяльності NHK, а крім того вони мають доступ до всіх англійських телеканалів (кабельних і супутникових), які транслюються з японськими субтитрами. Важливим є також й те, що крім NHK мовлення здійснюють ще п'ять загальнонаціональних телевізійних каналів (Nippon News Network, Japan News Network, Fuji News Network, All-Nippon News Network, TV Tokyo Network) – *аєм*.

Сьогодні низка дослідників часто співвідносять японське радіо і телебачення з європейськими аналогами за їх стандартами роботи. Але констатуючи прогрес японських медіа (і зокрема NHK), слід пам'ятати про відмінності політичного і правового поля

Японії від західних демократій з розвинутою системою суспільного мовлення [Media and Communication in Japan]. Враховуючи те, що Японія довгий час розвивалась як монархія, чия культура і традиції були закриті для Заходу, ті принципи демократії та лібералізму, які США і Європа намагались впроваджувати в сфері громадського життя, у японських реаліях часто поєднуються зі звичкою не ставитися до влади критично. За деяких обставин це може стати дуже небезпечним явищем, здатним витворити елементи самоцензури в медіа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Срібняк І.В.* Сучасний медійний простір Японії (загальна характеристика та перспективи розвитку) / І.В.Срібняк, О.В. Молчанова // Мовні і концептуальні картини світу. Мат-ли 3-ої міжнар. наук.-практ. конф. «Удосконалення методики викладання японської мови та літератури у контексті входження України у Болонський процес». – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка, 2011. – Вип.35. – С.321-324.
2. *Срібняк І.В., Палієнко М.Г.* Зарубіжні мас-медіа: виникнення, особливості функціонування, основні тенденції розвитку (XVII-XX ст.). Навч. посібник для студентів. – К.: Науково-дослідний центр орієнталістики імені Омеляна НаУКМА. – 2011. – 152 с.
3. *Krauss, Ellis S.* Changing Television News in Japan // *Journal of Asian Studies*. – 1998. – №57. – P.663-692.
4. *Media and Communication in Japan Current Issues and Future Research* by Barbara Gatzen. Postdoctoral Research Fellow Trier University, Germany. Electronic journal of contemporary Japanese studies. *Режим доступу* – <http://www.japanesestudies.org.uk/discussionpapers/Gatzen.html>.
5. *Sidensticker E.* Tokyo Rising: The City Since the Great Earthquake. – Harvard Univ. Press, 1990. – P.67.
6. <http://www.nhk.or.jp/str/aboutstr/evolution-of-tv-en/p04/index.html>.
7. <http://www.portalostranah.ru> («Вещая поверх границ», вып. № 9).
8. <http://www.nhk.or.jp/str/aboutstr/evolution-of-tv-en/p08/index.html>.
9. <http://www.nhk.or.jp/digital/en/techhistory/index.html>.
10. <http://pid.nhk.or.jp/jushinryo/multilingual/english/index.html>. 10. http://www.nhk.or.jp/pr/english/toptalk/kaichou_e/k_e0611.htm.

І. Срібняк, доктор истор. наук
Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ

РАДИО- И ТЕЛЕСЕГМЕНТ МАС-МЕДИЙНОГО ПОЛЯ ЯПОНИИ

В статье реконструирован процесс создания в Японии национального радио и телевидения, установлены основные этапы развития упомянутых мас-медиа, определена степень охвата ними населения страны, отдельное внимание уделено деятельности иностранной службе «Радио Япония» накануне и во время Второй мировой войны.

Ключевые слова: *мас-медиа, радио, телевидение, канал, сеть, программа, трансляция, Япония.*

RADIO AND TELESEGMENT OF MAC MEDIA FIELD OF JAPAN

In article reconstructed process of establishing in Japan of the National Radio and Television, Basic installed the stages of development specified mass media, definition distribution degree of their population of the country, separately attention activities foreign citizen service «Radio Japan» commanded the eve and during a II World War.

Key words: mass media, radio, television, channel, network, programs, broadcasts, Japan.

УДК 811.521:008

Н. Щербань,

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Київ

ЯВИЩЕ あいまい (АЙМАЙ) «НЕВИЗНАЧЕНОСТІ» У ЯПОНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

У статті розглянуто основні концепції соціально-культурного явища «невизначеності» - あいまい у японському суспільстві: визначення поняття あいまい, прояви його у культурі, літературі.

Докладно проаналізовано кожен із вищезазначених пунктів, проілюстровано прикладами та цитатами, які характеризують той чи інший прояв цього явища у культурі Японії. Автор зображує особливості використання концепції «невизначеності» та вивчає його сфери поширення у міжкультурному діалозі.

Ключові слова: концепція аймай あいまい (曖昧), невизначеність, двозначність, дзен-буддизм, японське суспільство, групи, компроміс, спілкування, менталітет.

Аймай あいまい 曖昧 (невизначеність, невиразність, непевність, двозначність) – один із ключових принципів японського менталітету та літератури, на основі якого реалізується прагнення японців до безконфліктного, компромісного і гармонійного спілкування і який значною мірою був сформований під впливом дзен – буддизму [Словник літ. термінів 2012, 14].

Ця концепція відіграла важливу роль у становленні японського мистецтва та формування сучасного уявлення про японську культуру: аймай став естетичною базою для виникнення національного монохромного живопису «сумі-е», сприяв зародженню та розвитку жанру хайку та появі особливого художнього стилю хайбун, в ідейно-стилістичній основі якого були закладені принципи неясності, невизначеності, натяку та асоціації. У середньовічній ліриці принцип аймай використовувався поетами як спосіб уникнення прямих звинувачень через посилення сумнівів у реальності, реалізації певної події та